

Özalp, I, 583; Öztuna, II, 259). Ertesi gün Üsküdar Yeni Vâlide Camii'nde kılınan cenaze namazının ardından Salı Tekkesi tevhidhânesi altındaki türbeye kayınpederinin kabri yanına defnedildi. Vefatına Üsküdarlı Osman Şems Efendi, "Çaldı neyzen mîr Sâlim ömrünün son faslı" (1302) ve Üsküdarlı Talat, "Demim tekmîl kıldı âh neyzen mîr Sâlim âh" mısralarını tarih düşürmüştür. Mezar taşında Osman Şems'in dört mısradan oluşan tarihi yer almaktadır. Tekke ile türbe daha sonra harap olmuş, iki tarafına nar resmi işlenmiş kabir taşı ile mezarı da kaybolmuştur.

Sâlim Bey çok sayıda öğrenci yetiştirmiştir. Bunlar arasında en tanınışları Neyzen Aziz Dede ile Giriftzen Âsım Bey'dir. Aynı zamanda şair olan Sâlim Bey'in şiirleri içinde terciibendi meşhurdur. Özellikle bestelediği saz eserleriyle tanınan Sâlim Bey'den günümüze bir ilâhi, iki şarkı ile dokuz peşrev ve saz semâisi ulaşmıştır (listesi için bk. Öztuna, II, 260). Müsiki âleminde çok yaygın olarak bilinen hicaz peşrevinin yanı sıra muhayyer peşrevi Tanbûrî Cemil Bey'in aynı makamdaki peşrevinden sonra en meşhur peşrev kabul edilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Sadettin Nüzhet Ergun, *Türk Musikisi Antolojisi*, İstanbul 1943, II, 498, 500, 502-503, 568; İbnülemin, *Hoş Sadâ*, s. 259-260; Kip, *TSM Saz Eserleri*, s. 11, 15, 21, 40, 41, 51; Sadun Aksüt, *Türk Musikisinin 100 Bestekârı*, İstanbul 1993, s. 175; Özalp, *Türk Musikisi Tarihi*, I, 582-584; Mehmet Nermi Haskan, *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar*, İstanbul 2001, I, 260, 456-457; Beşir Ayvazoğlu, *Neyin Sırrı Hâlâ Hasret*, İstanbul 2002, s. 37-38; Öztuna, *BTMA*, II, 259-260.

HASAN AKSOY

SÂLİM MEVLÂ EBÛ HUZZEYFE

(سالم مولى أبي حذيفة)

Mevlâ Ebî Huzeyfe Sâlim
b. Ubeyd (Ma'kıl) b. Rebîa
(ö. 12/633)

Sahâbî.

Aslen İran'ın İstahr şehrinde olup daha sonra Übüle'ye yerleşerek ticaret ve ziraatla uğraşan soylu bir aileye mensuptur. Çocukken Bizanslılar'ın Araplar'la birlikte Übüle'ye düzenlediği bir baskında esir alındı ve Benî Kelb kabilesinden birine köle olarak satıldı. Ardından Benî Kureyza yahudilerinden Sellâm b. Cübeyr tarafından satın alınarak Medine'ye getirildi. Sâlim'i Medine'de Sübeyte bint Ensâriyye satın aldı ve onu kendi çocuğu gibi yetiştirdi. Çıktığı ticaret seyahatinden döner-

ken Medine'ye uğrayan Ebû Huzeyfe burada Sübeyte ile evlendi ve eşiyile birlikte Sâlim'i de Mekke'ye götürdü. Mekke'de İslâm davetinin ilk yıllarında Ebû Huzeyfe ve Sübeyte ile birlikte müslüman olan Sâlim'i efendileri âzat edip evlât edindi. Evlâtlıkların gerçek babalarına nisbet edilmesini emreden âyet (el-Ahzâb 33/5) nâzil olunca Ebû Huzeyfe'nin mevlâsı olarak anılmaya başlandı.

Daha sonra Ebû Huzeyfe'nin diğer hanımını Sehle bint Süheyl, Hz. Peygamber'e gelerek Sâlim'in ergenlik çağına ulaştığını, yeni nâzil olan âyet gereğince tek odadan ibaret evlerine girip çıkmasının sıkıntı doğurduğunu söyledi. Resûlullah da kendisine Sâlim'i beş defa emzirmesini tavsiye etti, böylece onun sütannesi olacağı için mahremi haline geleceğini belirtti. Sehle de öyle yaptı ve onun sütannesi oldu (İbn Sa'd, III, 86-87). Sâlim'in o sırada yaşı büyük olduğu için Sehle'nin sütünü her gün bir kaba sağdığı, Sâlim'in de bunu içtiği kaydedilmektedir (a.g.e., VIII, 270-271; İbn Hacer, IV, 337). Hz. Âişe, Resûl-i Ekrem'in bu tavsiyesine dayanarak büyük yaştakilerin emmesiyle de süt evlâtlığının sabit olacağına dair fetva vermişse de başta Ümmü Seleme olmak üzere Resûl-i Ekrem'in diğer hanımları bunun sadece Sâlim ile Sehle'ye mahsus bir ruhsat olduğunu ileri sürmüşlerdir (el-Muvatta', "Rađâc", 12; Müslim, "Rađâc", 26; İbn Sa'd, VIII, 271). Nitekim ulemânin çoğunluğu süt hisimliğinin oluşabilmesi için çoğunun iki yaşından küçük olmasını şart koşmuş, bir kısmı da iki yıla en fazla altı ay veya bir yıl eklemiştir.

Kuvvetli hâfizasıyla dikkat çeken Sâlim, Kur'an'ın en iyi bilen ve en güzel okuyan sahâbilerden biriydi. Bu meziyeti dolayısıyla Hz. Peygamber'in Kur'an'ın kendilerinden öğrenilmesini tavsiye ettiği dört kurrâdan biri olarak saydığı Sâlim (Buhârî, "Fezâ'ilü'l-aşhâb", 26, 27; "Fezâ'ilü'l-Kur'an", 8), hicret yolculuğu sırasında Resûlullah henüz gelmeden önce Kubâ'da aralarında Hz. Ömer ve Ebû Seleme el-Mahzûmî gibi sahâbilerin de bulunduğu topluluğa namaz kıldırdı, bu sebeple "muhacirlerin imamı" diye tanındı. Hz. Âişe'nin bir gün mescidde duyduğu güzel bir Kur'an tilâvetini dinlemeye dalarak eve geç geldiği, gecikme sebebini öğrenen Resûlullah'ın gidip Sâlim'in Kur'an okuduğunu görünce, "Ümmetim içinde bunun gibileri var eden Allah'a hamdolsun!" dediği rivayet edilmiştir (Müsned, VI, 165; İbn Mâce, "İkâme", 176). Hz. Peygamber, Ebû Huzeyfe'den dolayı muhacir, Sübeyte'den dolayı ensar arasın-

da sayılan Sâlim ile Ebû Ubeyde b. Cerrâh veya Muâz b. Mâis'i kardeş ilân etti. Ebû Huzeyfe'nin, yeğeni Fâtıma bint Velîd ile evlendirdiği Sâlim, Ebû Abdullah künyesini aldıysa da çocuğu olmadı (İbn Kuteybe, s. 156).

Sâlim, Hz. Peygamber'le birlikte bütün savaşlara katıldı ve Uhud Gazvesi'nin en şiddetli anında Resûl-i Ekrem'in yanında bulunarak onun yüzünden akan kanları temizlemeye çalıştı. Amr b. Âs, Medine'de korkunun hüküm sürdüğü günlerden birinde Sâlim'in kılıcına sınımsız sarılmış olarak beklediğini görünce kendisi de hemen aynı vaziyeti almış, bunun üzerine Hz. Peygamber, insanların korkusunun Allah'a ve resulüne karşı olması gerektiğini hatırlatarak o ikisini örnek göstermiş (Müsned, IV, 203), benzer bir olayın Tebuk Gazvesi sırasında da yaşandığı kaydedilmiştir.

Hz. Ebû Bekir'in halifelîği döneminde Yemâme'de Müseylimetülkezzâb'a karşı yapılan savaşta Sâlim muhacirlerin bayraktarlığını yaptı. Onun müslümanların dağılmaya başladığı bir sırada "Biz Resûlullah zamanında böyle yapmazdık" diyerek bulunduğu yeri terketmediği, "Bayrağı bırakıp kaçarsam ben ne kötü bir Kur'an hâmil olurum" diyerek direndiği, sağ eli kopunca bayrağı sol eline aldığı, o da kesilince boynuyla kaldırmaya çalışarak şehid oluncaya kadar savaştığı kaydedilmiştir. Son anlarında Ebû Huzeyfe'nin de şehid olduğunu öğrenen Sâlim kendisini onun yanına taşımalarını istedi ve son nefesini onun yanında verdi (Rebûlelvel 12 / Mayıs-Haziran 633). Sâlim şehid olunca insanların, "Kur'an'ın dörtte biri gitti" dediği rivayet edilmiştir (Hâkim, III, 226). Sâlim malının üçe bölünmesini, birinin Allah yolunda harcanmasını, ikincisinin köle âzadına sarfedilmesini, kalan üçte birinin de kendisini hürriyetine kavuşturan efendilerine verilmesini vasiyet etmişti. Şehâdetinden sonra kalan mirastan 200 dirhemlik payı önce Hz. Ebû Bekir, ardından Hz. Ömer Sübeyte'ye gönderdiler. Ancak Sübeyte, Sâlim'i âzat ettiklerini, dolayısıyla onda bir hakları kalmadığını belirterek mirası geri çevirdi. Bunun üzerine para beytülmalê bırakıldı.

Hz. Ömer'in, "Sâlim'in Allah'a karşı çok güçlü bir muhabbeti vardır, o kadar ki Allah'tan korkmamış olsaydı bile O'na isyan etmezdi" dediği zikredilmiş (Ali el-Kârî, s. 253-255), bazı rivayetlerde Ömer'in bu sözü Resûl-i Ekrem'den naklettiği görülmüştür (Ebû Nuaym, I, 232-233; Şîrîye b. Şehredâr ed-Deylemî, I, 234). Ayrıca Hz.

Ömer'in vefat etmeden önce yerine bir halife tayin etmesi istendiğinde Sâlim hayatta olsaydı hiç çekinmeden onu tavsiye edeceğini söylediği belirtilmiştir (*Müsned*, I, 20; İbn Sa'd, III, 343). İbn Ebû Hâtim, Sâlim'den rivayet edilen herhangi bir hadis bilmediğini söylerken İbn Hacer el-Askalânî ondan nakledilen iki hadis tesbit etmiş, ancak bunların senedinde inktâ ve zaaf bulunduğunu belirterek İbn Ebû Hâtim'in değerlendirmesini Sâlim'den gelen sahih bir rivayet bulunmadığı biçiminde anlamak gerektiğini ifade etmiştir (*el-İşâbe*, II, 6-7).

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, I, 20; II, 163, 189, 190, 191, 195; IV, 203; VI, 39, 165, 201, 249, 269, 271, 356; Vâkıdî, *el-Megâzi*, I, 245; III, 1021; İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, I, 226; II, 45, 352; III, 85-88, 343, 377, 410, 595; VIII, 270-271; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif*, Beyrut 1987, s. 155-156; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), III, 288, 291-292; IV, 227; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, IV, 189; Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 225-227; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ* (nşr. Mustafa Abdülkâdir Atâ), Beyrut 2002, I, 232-234, 454; İbn Abdülber, *el-İstî'âb* (Bicâvî), II, 567-569; Şîrûye b. Şehredâr ed-Deylemî, *el-Firdevs bi-me'sûri'l-hitâb* (nşr. Ebû Hâcer M. Saîd b. Besyûnî Zağlûl), Beyrut 1406/1986, I, 234; İbnü'l-Esrî, *Üsdü'l-gâbe* (Bennâ), II, 307-309; Zehebî, *A'lâmü'n-nübela*, I, 167-170; a.m.f., *Târîhu'l-İslâm: 'Ahdü'l-Hulefâ'ir-râşidin*, s. 54-57; İbn Hacer, *el-İşâbe*, II, 6-8; IV, 336-337; Ali el-Kârî, *el-Mevzû'atü'l-kubrâ: el-Esrârü'l-merfû'a fi'l-aḥbâri'l-mevzû'a* (nşr. M. Saîd b. Besyûnî Zağlûl), Karaçi, ts. (Kadîmî Kütübhanê), s. 253-255; Ebû'l-Hasan en-Nedvî, *Muḥtârât min edebi'l-Arab*, Beyrut 1965, s. 202-210; Rafî Ahmad Fidai, *Companions of the Holy Prophet*, New Delhi 1986, II, 77-82; M. Zekeriyâ Kandehevî, *Evcezü'l-mesâlik ilâ Muvaḥḫatâ'i Mâlik*, Beyrut 1410/1989, X, 307-314; Wensinck, *el-Mu'cem*, VIII, 94.

MEHMET ÖZŞENEL

SÂLİMİ (السالمي)

Ebû Muhammed Nûreddîn Abdullâh b. Hamîd (Humeyd) b. Sellûm es-Sâlimî (1869-1914)

Umanlı tarihçi ve İbâzî âlimi.

Uman'da Rustâk şehri yakınlarındaki Havkayn adlı belde doğdu. Kur'an-ı Kerim'i ezberledikten sonra Rustâk'a giderek Râşid b. Seyf el-Meleki'den eğitim aldı. On iki yaşında geçirdiği bir rahatsızlık yüzünden gözlerini kaybetmesine rağmen ilim meclislerine devam ederek güçlü hâfizası ve gayreti sayesinde Rustâk'ta parlak bir öğrenci olarak tanındı. Bu sırada bölgedeki İbâzî yönetiminin merkezi, Bû Saîd hânedanının Kays kolunun elinde bulunan Rustâk'tan Şeyh Sâlih b. Ali el-Hâri-

sî'nin idaresindeki Şarkıye'ye intikal edince Sâlimi de 1890'larda ilmine ve dinî hassasiyetine güven duyduğu Hârisî'den ders almak için Şarkıye'deki Kâbil şehrine yerleşti. Hocasının öldüğü 1896 yılına kadar ondan faydalandı. Diğer iki önemli hocası Saîd b. Halefân el-Harûsî ve Muhammed b. Selîm el-Gâribî'dir. Daha sonra Şarkıye Hinâvîleri'nin yönetimini üstlenen hocası Sâlih b. Ali'nin oğlu Emîr İsâ b. Sâlih ile gisini devam ettirdi. Ancak 1905 yılından sonra Cebeliahdar'daki Gâfirî ailesinden Benî Riyâm'a mensup Himyer b. Nâsır en-Nebhânî ile anlaşıp onun liderliğini destekledi. Benî Riyâm'la anlaşmalı olan Benî Harûs şeyhlerinden, eski öğrencisi Sâlim b. Râşid'in 1913'te Tenûf'ta imâmete seçilmesini sağlayıp Şarkıye'ye döndü. Sâlimî'nin hayatının son devresinde üstlendiği en önemli görev, 1913'ten 1955 yılına kadar Uman dahilinde imâmetin yeniden tesis edilmesinden sorumlu olan Nehda adlı hareketin başkanlığını kısa bir süre için de olsa üstlenmesi ve imâmet makamının işlerlik kazanması için önemli katkılarda bulunmasıdır. Bu dönemde hareketin bazı vakıf gelirleriyle desteklenmesi konusunda başta hocası Mâcid b. Hamîs el-Abrî olmak üzere bazı kimselerle görüş ayrılığına düştü. İlişkilerini düzeltmek amacıyla Hamrâ'da bulunan Abrî'yi ziyarete giderken yolda muhalifleri tarafından öldürüldü, cenazesi Tenûf'ta defnedildi. Reisü'ulemâ unvanıyla anılan Sâlimî'nin takvâ sahibi, sözünü esirgemeyen, cesur, topluluk problemleriyle ilgilenen bir kimse olduğu kaydedilmektedir.

Eserleri. 1. *Meşâriku Envârî'l-ukûl. Envârü'l-ukûl* adlı eserinin şerhidir. İslâm inanç esasları, İslâm fırkaları ve bunların düşüncelerinin mukayeseli olarak ele alınıp incelendiği bir çalışma olup Ahmed b. Hamed el-Halîfî ve Abdülmün'im el-Ânî tarafından neşredilmiştir (Dimaşk 1410/1989, 1416/1995). 2. *Behcetü'l-Envâr. Envârü'l-ukûl*'ün kısa bir şerhidir (*Şerhu ta'ati's-şems*'in kenarında, Kahire 1317). 3. *Tuḥfetü'l-a'yân bi-sireti ehli 'Umân*. Eserde Uman'ın coğrafi konumu, Uman halkı, Araplar'ın ülkeyi İranlılar'dan almasından itibaren Umanlı devletler, ulemânın biyografisi, Uman'ı ziyaret eden seyyahlar ve eserin tamamlandığı 1910 yılına kadar Uman'daki siyasî olaylar ele alınmaktadır. Kitap Ebû Ishak İbrâhim Eттаfeyyîş'in tashih ve dipnotlarıyla yayımlanmıştır (I-II, Kahire 1332-1347, 1380/1961). 4. *el-Hüccetü'l-mukni'a fi aḥkâmi şalâti'l-cum'a* (*Şerhu ta'ati's-şems*'in kenarında, Kahire 1317). 5. *Cevherü'n-nizâm fi 'ilmeyi'l-*

edyân ve'l-aḥkâm. Kolayca ezberlenebilmesi için her mısraı kendi içinde bağımsız olan urcûze şeklinde, özellikle kadılar için yazılmış dinler ve dinî hükümlerle ilgili bir eserdir. 6. *Gâyetü'l-murâd*. İnanç esasları konusunda yine urcûze tarzında kaleme alınan bu eser Süleyman b. Muhammed el-Kindî tarafından şerhedilmiştir. 7. *Şerhu'l-Câmi'i's-şâhih* (*Hâşiye 'ale'l-Câmi'i's-şâhih*). Rebî' b. Habîb'in *el-Câmi'u's-şâhih* diye de bilinen müsnedi üzerine yapılan geniş bir çalışmadır (I-II, Kahire 1326). 8. *Medâricü'l-kemâl*. Fıkha dair 2000 beyti aşkın bir eser olup İbrâhim b. Kays'ın *Muḥtârârü'l-hisâl* adlı eserinin nazma çekilmiş şeklidir. Müellifin buna yazdığı *Me'âricü'l-âmâl* adlı şerhi Saîd b. Hamed el-Hârisî *Netâ'icü'l-aḫvâl min Me'âricü'l-âmâl* adıyla nesre çevirmiştir (Uman 1420/2000). 9. *Şerhu Bülûği'l-emel fi'l-müfredât ve'l-cümel*. 10. *el-Menhelü's-şâfi*. Aruz ve kafiyeye dair bir çalışmadır. 11. *Telkinü's-şibyân*. Uman'daki İbâzîler'in çocukları için yazılmış ve birçok defa basılmış bir din bilgisi kitabıdır. 12. *Ṭal'atü's-şems*. Müellifin *Şemsü'l-uşûl* adlı fıkıh usulüne dair elfiyesinin şerhidir (Kahire 1317). 13. *el-Lüm'atü'l-mudî'e min eşî'ati'l-İbâziyye* (Kahire 1326).

BİBLİYOGRAFYA :

Sâlimî, *Tuḥfetü'l-a'yân bi-sireti ehli 'Umân* (nşr. Ebû Ishak İbrâhim Eттаfeyyîş), Kahire 1380/1961, s. 290, 295, 296, 300, 313-314; a.m.f., *Meşâriku Envârî'l-ukûl* (nşr. Ahmed b. Hamed el-Halîfî - Abdülmün'im el-Ânî), Dimaşk 1416/1995, bk. Tercemetü'l-müellif, s. 7-8; Serkîs, *Mu'cem*, I, 997; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 691, 692; II, 823; M. Saîd Nâsır el-Vüheybî, "Dirâse 'an mü'erriḫi'l-'Umânî 'Abdullâh b. Hamîd es-Sâlimî", *Eb-ḥaşû'l-halkati'r-râbi'a li'l-merâkiz ve'l-bi'âti'l-muḥtemme bi-dirâseti'l-Halici'l-Arabî ve'l-Cezireti'l-Arabiyye*, Ebûzabî 1979, s. 282-292; Saîd M. Bedevî v.dğr., *Delîlü a'lâmi 'Umân*, Beyrut 1412/1991, s. 112-113; Cemâl Zekeriyâ Kâsım, "el-Uşûlü't-târîhiyye li-kazıyyeti 'Umân", *el-Mecelletü't-târîhiyyetü'l-Misriyye*, sy. 12, Kahire 1964-65, s. 178-179; Mustafa Bilge, "Uman Târîhi Kaynakları", *İTED*, IX (1995), s. 293; J. C. Wilkinson, "al-Sâlimî", *EI²* (İng.), VIII, 993.

MUSTAFA ÖZ

SÂLİMİYYE (السالمية)

İbn Sâlim el-Basrî
(ö. 297/909)

tarafından kurulan
ve tasavvufî eğilimler taşıyan
bir kelâm fırkası.

Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Sâlim el-Basrî, devrin tanınmış mutasavvıf ve âlimlerinden Sehl et-Tüsterî'nin önde gelen öğrencilerindedir. Hocasına uzun